

MEDKULTURNA PARADIGMA SLOVENISTIKE V TUJEJEZIČNEM OKOLJU

Elizabeta Bernjak

Filozofska fakulteta, Maribor

UDK 376.1-054.57:811.163.6'243:316.7

Prispevek obravnava medkulturno paradigmo slovenistike v tujejezičnem okolju, kjer se slovenščina poučuje kot tuji in manjšinski jezik. Medkulturni model izobraževanja manjšine in večine je model jezikovne in kulturne integracije. Prispevek oblikuje tudi vprašanja v zvezi z medkulturno paradigmo jezikoslovja ter z medkulturno komunikacijo.

medkulturno jezikoslovje, medkulturna slovenistika, medkulturna komunikacija, medkulturno izobraževanje, medkulturna kompetenca

The article deals with the intercultural paradigm of Slovene Studies in a context where Slovene is being taught as a foreign and a minority language. The intercultural model of educating both the minority and the majority is one of linguistic and cultural integration. The article also poses questions concerning the intercultural paradigm of linguistics and intercultural communication.

intercultural linguistics, intercultural Slovene Studies, intercultural communication, intercultural education, intercultural competence

1 Uvod

Medkulturna slovenistika v Univerzitetnem središču Savaria v Szombathelyu ima izjemno pomembno vlogo pri usvajanju in ohranjanju maternega jezika slovenske manjšine, pri uzaveščanju narodnostne pripadnosti in razvijanju kulturne identitete ter sožitja med večinskim narodom in narodnostjo. Uresničevanje teh nalog razširja program sombotelske slovenistike, ki naj bi postala središče narodnostnega in medkulturnega življenja. Spoznavno jezikoslovje prinaša vedno več opozoril o odločilnem pomenu jezikovnega znanja in medkulturnih vednosti za smiselno preživetje v novo nastalih okoliščinah čezmejnega pretoka delovne sile, informacij, znanja, kulture itn. Jezikovno znanje in medkulturne vednosti ne nudijo le realnih možnosti za družbeno uspešnost in kakovostno življenje v novi

integracijski stvarnosti, marveč tudi posamezne možnosti, kot je npr. sposobnost besednega urjenja lastne izkušnje in odnosa do realnosti, do stičnih jezikov v skupnosti, do lastne in druge skupnosti, ki prispevajo tudi k skladnemu čustvenemu in duhovnemu razvoju. Ta spoznanja s področja medkulturne komunikacije smo upoštevali pri načrtovanju izobraževalnih programov na slovenistiki, upoštevajoč strategije in načela izbire učnih vsebin v učnih programih za pouk manjšinskega jezika kot materinščine in tujega jezika, načela selektivnosti, stičnosti ter kontrastivnosti. V ospredju so komunikacijske potrebe individualnih govorcev, saj analiza individualne vloge posameznega govorca v vsakokratni socialni interakciji potrjuje, da prav sporazumevalna zmožnost posameznika predstavlja bistven predpogoj za sporazumevanje v pogojih medkulturne

komunikacije. Študij slovenskega jezika, književnosti, kulture in civilizacije naj bi prispeval k nujno potrebnemu razvoju jezikovne in kulturne zavesti kot širšega razumevanja človekove jezikovne dejavnosti. Jezikovna in kulturna zavest vključujeta tudi poznavanje jezikovne moči in posameznikovega nadzora nad jezikovnimi rabami. Pomembni sta posebno v stiku z drugimi jeziki, kar samo po sebi naveda k primerjalnemu opazovanju jezikovnih in kulturnih podobnosti ter razlik in tako omogoča poglobljene vpoglede v materinščino in lastno kulturo.

2 Medkulturno izobraževanje

Svet Evrope razume raznolikost kultur, jezikovni pluralizem in jezikovno raznolikost kot posebno vrednoto. Večkulturnost pomeni vzajemno dopolnjevanje, mirno sožitje in razumevanje med narodnostnimi skupinami različnih kultur, živečih v isti družbi. Izraz medkulturnost se uporablja v smislu interakcije med kulturami. Medkulturni model izobraževanja je model jezikovne in kulturne integracije. Z medkulturnostjo se tesno povezuje tudi pojem kulturne raznolikosti. V primeru medkulturnosti je večji poudarek na interakciji med različnimi kulturami, medtem ko gre pri kulturni raznolikosti v prvi vrsti za ohranjanje in razvijanje vrednot različnosti (Wierzbicka 1992, Grosman 2000, Mikolič 2004). Pri pouku manjšinskega/tujega jezika medkulturni pristop zamenja tradicionalno paradigmo: namesto usvajanja leksikalno-gramatične kompetence se osredinja na usvajanje medkulturne sporazumevalne zmožnosti. Poudarja, da je znanje in učenje manjšinskega/tujega jezika več kot le uspešna in učinkovita informaciona-komunikacija. Komunikacija namreč ne pomeni zgolj izmenjave informacije, ampak zajema interakcijo z drugim človeškim bitjem, razumevanje njegovega dojemanja sveta, verovanj, vrednot in obnašanj ter reakcije nanje. Komunikacija ima v tem smislu značaj kulturnega procesa. Iz tega izhajajoč se pri pouku

manjšinskega/tujega jezika znova poudarja tradicionalni humanistični model, ki vsebuje tudi spoznavanje kulturnih produktov, ustvarjenih v danem jeziku: književnost, filozofijo, umetnost. Teoretično ozadje pouka manjšinskega/tujega jezika, ki ima za cilj razvijanje medkulturne zmožnosti, je teorija družbene identitete (Kramsch 2003). Z njeno pomočjo lahko razumemo »drugega«, preučujemo, kako člani določene družbe stopajo v stik s predstavniki druge skupnosti in se odzivajo nanje. Pomembno vlogo ima tudi pri tem, da se vedenja in znanja študentov slovenistike razširijo tudi z vedenji o skupnosti, ki ta jezik govori, tako lahko stereotype zamenjajo dejanska vedenja o »drugem«. S srečevanjem različnih kultur, z izmenjavo študentov in predavateljev, z razvijanjem medsebojnega zaupanja, tj. prek medkulturnih izkušenj, se lahko ponovno odkriva tudi lastna kultura. Tako kulturne razlike ne povzročajo več frustracij, predsodkov, ampak pokažejo na meje med kulturami, ki jih je mogoče prestopiti le po poti odprtosti in komunikacije. Medkulturno izobraževanje omogoča doseganje novih znanj in vedenj z obravnavo takih občutljivih vprašanj, kot je skupna zgodovinska preteklost, religiozna pripadnost, narodne identitete in migracija. Naloga učitelja slovenščine kot tujega ali manjšinskega jezika je pripraviti študente na interakcijo z ljudmi druge kulture in jim omogočiti, da razumejo in sprejmejo pripadnike druge kulture, ki imajo razlikujoča se gledišča, vrednote in vedenjske oblike (prim. Byram, Gribkova, Starkey 2002:10). Vse to seveda ne pomeni, da morajo učitelji v medkulturnem izobraževanju obvladati vsa možna znanja in vedenja v zvezi z lastno in z vsemi drugimi kulturami. Mnogo bolj je pomembno, da so s svojo strokovno in metodično usposobljenostjo zmožni ustvariti tako medkulturno učno okolje, v katerem se v študentih (lahko) prebudi želja po odkrivanju kulturnih razlik.

3 Medkulturna zmožnost

V analizi modela medkulturne kompetence nekateri avtorji (A. Wierzbicka 1992, Byram, Zarate 1997, Čok 1999) izpostavljajo problem oblikovanja stikov med različnima kulturama oz. različnimi kulturami. Pri tem je osrednji dejavnik t. i. medkulturni govorec, ki realno vidi in zna razložiti sistem odnosov med kulturama ter opravlja vlogo posredovalca, se pravi, da je zmožen posredovati med seboj in sogovornici, da je zmožen med interakcijo objektivno opazovati sebe, analizirati svoje obnašanje in se prilagoditi partnerjem v interesu uspešne interakcije. Ena najpomembnejših nalog učiteljev kot medkulturnih posredovalcev je razvijanje medkulturne zmožnosti (Byram, Gribkova, Starkey 2002: 15), ki jo sestavljajo naslednje komponente: (1) znanje, (2) spretnosti in (3) odnos do drugačnosti. Slednja komponenta zajema radovednost in odprtost, kar omogoča, da svojih vrednot, predstav in vedenjskih oblik ne razumemo kot edine resnične in za vse obvezujoče, prav nasprotno, upoštevati je treba, kako naš lastni red vrednot in naša podoba sveta delujeta iz perspektive kake druge osebe. Komponenta znanja predstavlja znanje o različnih družbenih skupinah lastne in druge kulture, o njihovih kulturnih produktih in tradicijah ter o znanju, pridobljenem v družbenih in osebnih interakcijah. Pri spretnostih avtorji izpostavljajo zmožnost primerjave, razlaganja in iskanja povezav med kulturami in jeziki. Medkulturno usmerjeni učitelj mora razpolagati ne samo z aktualiziranim in aktivnim znanjem o kulturi ciljne jezikovne skupnosti, ampak tudi z informacijami v zvezi s svojo državo, s posebnim poudarkom na tem, kako vse to lahko vidi neki zunanji opazovalec s popolnoma drugačnimi kulturnimi običaji in jezikovno podobo sveta. Temelj medkulturnega izobraževanja predstavlja medkulturno sporazumevanje, zato mora učitelj na slovenistiki razpolagati z ustreznim znanjem o rabi ciljnega jezika – pri tem je v prvi vrsti poudarek na slovnični in pragmatični

pravilnosti – oz. ustreznim vedenjem o komunikacijskih problemih, ki se pojavljajo med komunikacijo in jih izzovejo primanjkljaji v jezikovni zmožnosti študentov.

4 Medkulturna komunikacija

V mednarodnih raziskavah se izraz medkulturna komunikacija (MKK) pojavlja od sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja in se je razširil v najrazličnejših kulturoloških znanostih. V teh raziskavah pa bi moralo imeti svoj delež tudi jezikoslovje, ker se stiki med kulturami odvijajo v okviru komunikacijskih procesov, ki so pretežno jezikovne narave. Kljub temu pa na predmetni ravni ne vemo natančno, kaj pomeni oz. kako poteka t. i. medkulturni komunikacijski proces, prav tako na metaravnini ni povsem jasno, kakšna disciplina naj bo/bi bila MKK. Pri konceptualizaciji in razlagi medkulturne komunikacije jezikoslovje tako rekoč ni imelo pomembnejše vloge (prim. Podsiadłowski 2004). MKK se na predmetni ravni v različnih virih pojavlja v različnih pomenih: dvostranski znanstveni diskurz, koncepcija pouka tujega jezika, prevajanje v drugi jezik, medjezikovno sposojanje, razvijanje kulturne kompetence, kulturno kontrastivno raziskovanje komunikacije, dvogovor manjšinskih in večinskih kultur, razširjena varianta deželoznanstva kot discipline itn. Bistvo problema je v tem, da naše zaznavanje stvarnosti in naš odnos do nje določa naša kultura in znotraj nje jezik dane kulture. Poudariti je treba, da gre za interakcijo govorcev, za pojem dinamičnega procesa, v okviru katerega se med interakcijo oseb, izhajajočih iz konceptualno različnih življenjskih svetov, nastane nova, posebna kultura – neke vrste terciarna kultura.

5 Medkulturno jezikoslovje: vsebina, naloge, cilji

5.1

Četudi je Malinowski (1944: 5) že več kot pred šestimi desetletji napovedal, da se bo jezikoslovje prihodnosti razvijalo v znamenju kulture, je vse do bližnje preteklosti le nekaj raziskovalcev prišlo dejansko do postavitve kulturno osredinjene jezikoslovne paradigme. Medtem ko se je v filozofskih znanstvenih smereh – tudi v literarni vedi – ali na njihovih delnih področjih uveljavila medkulturna usmeritev, je v jezikoslovju, po vseh znakih so-deč, manjše zanimanje za medkulturnost. Tako poskušajo npr. nekatere smeri pragmatike izključiti kulturne relacije, ko določajo univerzalijske govornega dejanja neodvisno od kulture (prim. konverzacijske maksime, Grice 1997). V madžarskem in slovenskem jezikoslovju se teorija medkulturnosti pojavlja predvsem pri teoriji komunikacije, dialektologiji, teoriji prevajanja, kulturni semantiki ter pragmatiki. Medkulturno pragmatiko lahko razumemo kot sodobni pristop h kontrastivni analizi jezikov in kultur, ki se na sombotelski slovenistiki udejanja pri slovensko-madžarski kontrastivni frazeologiji in slovnici, pri obravnavi slovensko-madžarskih književnih in jezikovnih stikov ter slovensko-madžarskih zgodovinskih in kulturnih stikov. Posebno vlogo ima prevajanje in branje sodobne slovenske književnosti in slovenske zamejske (porabske) književnosti v poučevanju slovenskega jezika. Sodobna slovenska književnost pomaga k doživetju pestrosti sodobnega jezika, medkulturna književnost pisatelja pripadnika narodne manjšine pa, s svojo odprtostjo do druge kulture, ponuja jezikovne in tematske vzorce, ki pomagajo razumeti »skupni prostor« več kultur, kulture avtorja in bralca, literarnega kritika in znanstvenika, učitelja in študenta. Ne gre le za vprašanje vnašanja kulturnih elementov, pač pa za ozaveščen pristop k medkulturnim razlikam v jezikovnih sistemih in njihovi rabi, s pomočjo katerega bodo študenti

usposobljeni za učinkovito komunikacijo v zanje tujejezičnem okolju. Kontrastivna analiza različnih jezikov poteka hkrati na semantični in pragmatični ravni, saj se pri jezikovnem sporazumevanju hkrati z leksikalnimi in besedilnimi udejanjajo tudi pragmatični pomeni.

Med utemeljitelje medkulturnega jezikoslovja se z nemškega govornega območja uvrščajo zlasti Hermanns (2003), Kniffka (1995), Kusse, K. Unrath-Scharpenek (2002) ter Raster (2002). Kniffka (1995: 65) na primer govori o »kulturno kontrastivnem jezikoslovju«, osredinja se zlasti na različne načine usvajanja in rabe jezikov, na različnost jezikov v stiku ter na razlike v znanstvenem preučevanju posameznih jezikov. V zvezi s tem postavlja hipotezo, da teorija gramatike, jezikovna tipologija in druge jezikovnosistemske perspektive kot referenčne znanosti niso dovolj za opis medkulturnih stikov. Iz njegovega izvajanja je sklepati, da so za odkrivanje jezikovnih in kulturnih kontrastov najustreznejše pragmatične oz. jezikovnovedenjske tipološke razlike (omeniti moramo, da to ni povsem točno, saj je tudi jezik del kulture). Kusse, K. Unrath-Scharpenek (2002) poskušata osvetliti vsaj dve smeri medkulturnega jezikoslovja: a) raziskave, ki se neposredno ali posredno vežejo na filološko tradicijo ter na raznovrstne pojavitve kultur (jezik, umetnost, religija, običaji ipd.) in so tako kulturološko znanstveno inspirirane; b) »kulturološke študije«, v kolikor jezikoslovna vprašanja povezujejo s preučevanjem kultur in subkultur. Raster (2002) razlikuje dva pristopa, po katerih se z medkulturnega vidika preučujejo (a) jeziki in (b) jezikoslovje. Pod (a) si predstavlja tak raziskovalni program, ki se nanaša na medkulturnost jezikov. V tej funkciji MKJ analizira določene razlike v eksistenčnih oblikah in načinih rabe jezikov v odvisnosti od vsakokratne kulture. Pod (b) Raster postulira smer, ki se nanaša na medkulturnost jezikoslovja, torej na to, da je v različnih kulturah tudi jezikoslovje različno prisotno.

Anglosaška strokovna literatura daje sintezo o jezikovni antropologiji in holističnem kognitivnem jezikoslovju (Palmer 1996) ter o interkulturni pragmatiki in semantiki (Wierzbicka 1992). V ruski slavistiki se je izoblikovalo jezikoslovje o jezikovni podobi sveta (naslanjajoč se na kognitivizem, dejansko pa gre za neohumboldtizem). Na Poljskem se pojavlja »lingwistyka interkulturowa«. V slovenskem kulturnem prostoru najdemo prav tako nove pristope medkulturne obravnave jezikov, ki temeljijo na različnih teoretičnih izhodiščih, na konceptu medkulturne vzgoje pri tujejezičnem pouku, na teoriji govornih dejanj, Hallidayevem funkcijskem jezikoslovju, na teoriji prevajanja, na kontrastivni retoriki, na teoriji jezikov v stiku, na jezikovnem transferju (prim. Grosman, Čok, v: Štrukelj 2000, Bernjak 2004), a jih večinoma družijo skupen namen, tj. z medkulturno osvetlitvijo jezikovnih pojavov pri tujejezičnem pouku doseči ozaveščeno sprejemanje različnih jezikovnih in kulturnih stvarnosti, s čimer bi se študenti lažje izognili spodrseljajem v medkulturnem sporazumevanju.

5.2 Konceptualizacija medkulturnega jezikoslovja

Razvozlanje kulturnih kodov se dogaja s pomočjo raziskovanja in/ali analiziranja komunikacije in jezika. V manjšinski situaciji pogostokrat jezik in kultura ne tvorita vzporednice. Empirične raziskave namreč kažejo, da se vzorci kulturnega izročila pogosto krepkeje in trajneje usidrajo kot njim pripadajoča jezikovnost. Pripadniki številnih narodnih manjšin zaradi napredujoče zamenjave jezika več ne govorijo etnične materinščine, kljub temu se kulturno vendarle odločno čutijo vezane na etnično skupnost. V bistvu gre za to, da je treba na metaravni bolj upoštevati kulturno determiniranost jezikovne dejavnosti, da bi dopolnili jezik kot s kulturo prepleteno dejavnost (tako glede sistema, rabe in funkcije, kot tudi s perspektive lastne in tuje kulture). Tudi sam status MKJ še ni povsem dorečen. Her-

manns (2003) v okviru MKJ izpostavi tri poddiscipline: pragmatiko, semantiko in semiotiko; Raster (2002) štiri: pragmatiko, teorijo komunikacije, sociolingvistiko in metodiko poučevanja tujega jezika. Clyne (1997) uvede tudi medkulturno besediloslovje. Ker nimamo opravka samo z medkulturnim besediloslovjem, ampak tudi z medkulturnim diskurznim jezikoslovjem, je treba pri MKJ upoštevati tudi vednosti o sporočanjih zvrsteh. Raziskave so pokazale, da so sporočajske zvrsti odvisne od kultur oz. da se kljub tipološko zunanji podobnosti zelo različno strukturirajo. MKJ je treba razširiti tudi z medkulturnimi vprašanji jezikovnih stikov, tj. s preučevanjem vzajemnih vplivov oz. pojavitev evidentnih in latentnih stikov med jeziki ter kulturni prekrivanja, npr. v primeru dvojezičnih manjšinskih skupnosti, kot je slovenska manjšina v Porabju. Tako bi se lahko na znanstveno adekvaten način spopadli z danes čedalje bolj značilno situacijo, da se jeziki in kulture na zelo različne načine stikajo in se prepletajo na več ravneh, od abstrakcijske do interkonceptualne ravnine. Pod interkonceptualnostjo razumem različne aspekte vzajemnih povezav med kognitivnimi koncepti, npr. dvojezični govorci med govorno dejavnostjo pogosto prevzemajo miselne sheme dominantnega stičnega jezika. Nekateri jezikoslovci (npr. Hermanns) razumejo MKJ za eno od vej kontrastivnega jezikoslovja, toda če spada v predmetni krog MKJ tudi tema jezikovnih in kulturnih stikov, se kontrastivno jezikoslovje izkaže za pretesno. Zato predlagam naslednjo delovno definicijo za MKJ: MKJ je raziskovalna smer, usmerjena na kulturno determiniranost jezika in komunikacije, posebno na jezikovni in kulturni kontrast, nadalje na socialne stike dveh/več jezikov ter na kulturno določene interakcijske pojave oz. na preučevanje jezikovnega in kulturnega kontrasta oz. kulturnega stika. Pri tem gre za kombinacijo jezikovnosistemskih, psiholingvističnih, socio-pragmalingvističnih, stičnojezikoslovnih ter jezikovnopoličnih študij.

5.3 Vsebina medkulturnega jezikoslovja

Mentaliteta naroda se najbolj manifestira v besedah njegovega jezika ter v jezikovni dejavnosti dane jezikovne skupnosti. Zato tvorita leksikologija in pragmatika dve glavni delni področji medkulturnega jezikoslovja. Od pragmatike se lahko pri slovenističnih predmetih veliko pričakuje, saj se različne kulturno-vrednotenjske orientacije kažejo prav v pragmatičnih pravilih komunikacije. O semantiki lahko rečemo, da ima vsak jezik z lastno kulturo določen sistem pomenov, tako da se – v razmerju dveh jezikov – lahko pojavijo pomembne razlike na pomenskem in posebno na pragmatičnem področju, poleg tega je besedišče tudi močno kulturno odvisno (Wierzbicka 2003). Kot nadaljnji dve delni področji je treba upoštevati tudi frazeologijo in raziskovanje metafor (gl. Lakoff, Johnson 1994). Metafore so v prvi vrsti značilna lastnost pojmov (ne besed) in so nujni pripomočki človekovega mišljenja in razumevanja, toda poleg tega so tudi temeljnega pomena pri ustvarjanju naše družbene, kulturne in psihološke stvarnosti. O frazeologizaciji ter o kulturni določenosti frazemov so na razpolago že rezultati številnih raziskav, na osnovi sodobnih spoznanj imamo frazeme za kulturne znake, v kolikor v zgoščeni obliki zrcalijo spoznanja, vrednotenja in sistem osmišljanja kake jezikovne oz. kulturne skupnosti (Dobrovol'skij, E. Piirainen 2005). MKJ bi moralo teoretično in empirično osvetliti in razložiti metalingvistične, a tudi jezikoslovne razlike, podobnosti in enakosti med jeziki v stiku. S prilastkom metalingvističen mislim na primere jezikovnega načrtovanja (npr. razvijanje standardne variante ali oblikovanje strokovne terminologije). Pod jezikoslovnimi razlikami, podobnostmi, enakostmi oz. stičnimi pojavi razumem take manifestacije, v katerih se jezik in kultura oz. kulturni znaki integrirajo v notranje bistvo jezika (protistava interakcijskih pojavov, npr. ogovornih oblik v različnih jezikih).

6 Namesto zaključka

Medkulturnost kot znanstveno-teoretski in metodološki miselni okvir odpira pomembna vprašanja medkulturne vzgoje ali in kako – na osnovi etičnih, moralnih, političnih idr. kriterijev – vrednotiti določene težnje svoje in drugih kultur. Pri tem je seveda pomembno, da se študenti medkulturnih razlik sploh zavedo, če pa jih bodo znali ustrezno, tj. neobremenjeno in brez nepotrebnih stereotipov in predsodkov ovrednotiti, bo cilj takšne vzgoje dosežen. Zato mora postati medkulturnost vodilna strateška in programska prvina jezikoslovnih re fleksij tako na področju oblikovanja teorije kot tudi na empiričnem raziskovalnem področju.

Literatura

- BERNJAK, Elizabeta, 2004: *Slovenščina in madžarščina v stiku*. (Zora 29). Maribor: Slavistično društvo.
- BYRAM, Michael, GRIBKOVA, Bella, STARKEY, Hugh, 2002: *Developing the intercultural dimension in language teaching. A practical introduction for teachers*. Strasbourg: Council of Europe.
- BYRAM, Michael, ZARATE, Geneviève, 1997: Definitions, objectives and assessment of socio-cultural competence. Council of Europe. *Social-cultural Competence in Language Learning and Teaching*. Strasbourg: Council of Europe. 7–43.
- CLYNE, Michael, 1997: Multilingualism. Coulmas, Florian (ur.): *The Handbook of Sociolinguistics*. Oxford/Cambridge, Mass.: Blackwell. 301–314.
- ČOK, Lucija idr. (ur.), 1999: *Učenje in poučevanje tujega jezika*. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. Znanstveno-raziskovalno središče Koper.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij, PIIRAINEN, Elisabeth, 2005: *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*. Amsterdam: Elsevier.
- GRICE, Paul, 1997: A társalgás logikája. Pléh, Csaba, Siklaki, István, Terestyéni, Tamás (ur.): *Nyelv-kommunikáció-cselekvés*. Budimpešta: Osiris. 213–227.
- GROSMAN, Meta, 2000: Izzivi in področja medkulturne vzgoje. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje. 11–22.
- HERMANN, Fritz, 2003: Interkulturelle Linguistik. Wierlacher, Alois in Bogner, Andrea (ur.): *Handbuch interkulturelle Germanistik*. Stuttgart/Weimar: Metzler.
- KNIFFKA, Hannes, 1995: *Elements of Culture-Contrastive Linguistics. Elemente einer kulturkontrastiven Linguistik*. Frankfurt. Lang.
- KRAMSCH, Claire, 2003: *Language and Culture*. Fourth impr. Oxford: Oxford University Press.

- KUSSE, Holger, UNRATH-SCHARPENACK, Katrin (ur.), 2002: *Kulturwissenschaftliche Linguistik. Beispiele aus der Slavistik*. Bochum: Brockmeyer.
- LAKOFF, George, Johnson, Mark, 1994: *Metaphors we live by*. Chicago idr.: University of Chicago Press.
- MALINOWSKI, Bronislaw, 1944: *A scientific theory of culture and other essays*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- MIKOLIČ, Vesna, 2004: Medkulturna slovenistika – realnost ali izziv? Stabej, Marko (ur.): *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 40. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 37–47.
- PODSIADŁOWSKI, Astrid, 2004: *Interkulturelle Kommunikation und Zusammenarbeit. Interkulturelle Kompetenz trainieren. Mit Übungen und Fallbeispielen*. München: Verlag Vahlen.
- PALMER, Gary B., 1996: *Toward a Theory of Cultural Linguistics*. Austin: University of Texas Press.
- RASTER, Peter, 2002: *Perspektiven einer interkulturellen Linguistik. Von der Verschiedenheit der Sprachen zur Verschiedenheit der Sprachwissenschaft*. Frankfurt: Lang.
- ŠTRUKELJ, Inka (ur.), 2000: *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje.
- WIERZBICKA, Anna, 1992: *Semantics, culture, and cognitions. Universal human concepts in culture-specific configurations*. New York idr.: Oxford University Press.
- WIERZBICKA, Anna, 2003: *Cross/Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction. Second edition*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.